

ЕКСКЛУЗИВНО

ЗЕМЉА БЕЗАКОЊА

НЕДАВНО ЈЕ У ШВЕДСКОЈ ОБЈАВЉЕНА КЊИГА СУДИЈА У ЗЕМЉИ БЕЗАКОЊА (DOMARE I LAGLÖSA LÄNDER) БИВШЕГ СУДИЈЕ УНМИК-а НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ КРИСТЕРА КАРПХАМАРА (CHRISTER KARPHAMMAR), У КОЈОЈ АУТОР ИЗНОСИ СВОЈА ИСКУСТВА СА БАЛКАНА. КЊИГУ ЋЕ УСКОРО НА СРПСКОМ ОБЈАВИТИ МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА”, А ОВДЕ ДОНОСИМО НЕКОЛИКО ФРАГМЕНАТА ПО ИЗБОРУ И У ПРЕВОДУ СА ШВЕДСКОГ ЈЕЗИКА КЊИЖЕВНИКА МИЛОСАВА ПОПАДИЋА.

Адвокат Арбен Ракипи причао је да већина Албанаца гаји сан о „Великој Албанији”. Сматрају да су потомци Александра Великог, највећег од свих војсковођа. Велика Албанија требало би да обухвата све делове Балкана у којима живе Албанци – Албанију, Косово, јужну Србију, Црну Гору и најјужније делове Хрватске. Велика Албанија требало би да настане после устанка, као што је био онај на Косову, у Македонији и у Прешеви, на југу Србије. Налазе се, дакле, на добром путу.

Сан о „Великој Албанији” био је тема разговора на ручку са неким албанским министрима и члановима парламента. Оспорио сам њихове идеје и објаснио како су се Финска, Оланд и Норвешка одвојиле од Шведске. Навео сам да има много Швеђана у западној Финској, да становници Оланда осећају велику сродност са Швеђанима и да им је шведски матерњи језик. Кад су све то чули, један од

министара поставио је питање када и како Шведска планира да поврати своје покрајине. Објаснио сам да Шведска нема намеру то да чини. Министар ме презриво погледа, устаде и изађе. Дискусија је замрла.

Како министров излазак не би оставио на мене сувише непријатан и понижавајући утисак, преводилац је покушао то да заташка на много начина. Али, једноставно речено, министар је изашао због тога што је изгубио поверење у мене. Он је мислио да сам човек који није поносан на своју земљу. И да нисам спреман да учиним нешто што се само по себи подразумева – наиме, да се борим за припајање делова који су некад припадали Шведској. Рекао је да нисам достојан да представљам своју земљу и да не заслужујем његово поштовање.

Након што сам провео седам месеци у БиХ, веровао сам да разумем људе на Балкану. После још годину и по у Хрватској сматрао сам себе помало експертом који ра-

зуме ситуацију. Али тек после овог разговора мислим да сам достигао тачку стварног разумевања људи на Балкану, који имају посве другачије схватање од мене кад је реч, на пример, о части, освети и мржњи. То је допринело да до сржи проникнем у мисли и осећања других људи. Не само рећи да разумем и верујем, а онда то одбацити као глупост. Веровао сам да заиста могу да завири у главу и видим како људи мисле и осећају. То се односи на Албанце, Хрвате, Бошњаке и Србе. Тако сам дошао до закључка да и они који не мисле на шведски начин, заслужују пуно поштовање и треба их чути. То ми је дало нов начин гледања и односа према људима који не мисле као ја. Училино је и да у знатно већој мери доводим у питање и сопствене мисли и осећања. Обећао сам себи да одсад нећу олако рећи да су они који не деле моје мишљење ненормални или луди. Морам дубље мислити и осећати. Треба ло је да прођу педесет две године живота, од чега две на Балкану, да дођем до те спознаје.

Није то све. Емпатија (ако то тако могу назвати) и спознаја коју сам стекао учиниле су да освету и слепу мржњу понекад сматрам оправданим, праведним и исправним. То ме је ошамутило. Крвна освета и заслепљена мржња не спадају у оно што сам учио да је право. Неретко ми се враћала ова ошамућеност кад сам са новом спознајом и емпатијом конфронтирао идеје и осећања која нормално осуђујем. Идеје и осећања која су по мом мишљењу погрешна. Много тога, као и себе самог, од тада доводим у питање.

РЕГРУТАЦИЈА ЗА КОСОВСКЕ СНАГЕ БЕЗБЕДНОСТИ (ТМК)

Често су чланови бивше ОВК вршили тешке прекршаје. Сматрали су да је њихов задатак да очисте Косово од Срба и да се освете за прекршаје Милошевићевог режима против Албанаца. Кад је рат завршен у јуну 1999, на Косову је било око 200.000 Срба, од тога 40.000 у Приштини. Неколико месеци касније на Косову их је укупно било око 30.000, већином у Северној Митровици и северно од Митровице. У Приштини је остало само око 300.

ОВК је тада требало разоружати и преобразити у ненаоружане снаге безбедности. Чланови ОВК који су починили убиства и друге тешке прекршаје етничког чишћења, нису могли постати чланови ТМК. У предметима које сам решавао било је много извештаја о таквим припадницима ОВК. Један типичан пример. КФОР је ухватио једног старешину ОВК средњег ранга и, упркос јасним доказима да је починио више убиства, суд га је ослободио. ТМК је хтео да га уврсти у своје редове. Ни команда КФОР-а, ни команда УНМИК-а нису се противиле. Гневно сам протестовао, слао факсове и телефонирао надлежнима и питао их чиме се то, дођавола, они баве. Налазио сам се код мог земљака Ленарта Михлебака и тражио његову подршку. Он ме је посаветовао: „Кристер, не окрећи се против система, мораш научити да не уједаш руку која те храни. Пустити ствари да теку”. Узалуд сам наставио да протестујем.

Ленарт, генерални директор Шведске спасилачке службе, узео је одсуство и вршио је функцију начелника Призренске области на Косову. Обично сам ноћевао код њега кад сам имао службене задатке у његовој области. Био је врло забаван и друштвен. Позивао је на вино у један вински подрум. Власник подрума је Србин који је протеран и Ленарт је морао да покуша да прода вино пре него што бачве буду уништене. Поштовао сам га све док ми није дао савет да пустим ствари да теку како теку. Неколико месеци касније дао ми је још један доказ своје привржености неприхватљивом систему који је тамо владао. Вођа ОВК у Призрену Екрем Реца изгубио је живот у борби за власт унутар ОВК. У току његове власти протерано је 8.000 Срба из Призрена. Десетине људи је убијено, стотине кућа спаљено и више од десет православних цркава разорено. На његовој сахрани Ленарт га је хвалио и изразио жаљење што је његова крв проливена. Ленарту је била позната Рецина улога на Косову и није било потребе да држи тај говор, али то је олакшало посао и њему и УНМИК-у.

Ленарт је изванредан пример како се понашала већина службеника УН на Косову – по мом мишљењу без људског достојанства.

Један други шведски генерални директор, бивша директорка државне ревизорске комисије Ингабрита Алениус, спада међу ретке изузетке. Она је вршила службу генералног ревизора на Косову и није допуштала да њоме управљају претпостављени, или да каже нешто чега би се касније стидела. Упорно и неустрашиво је прогонила и указивала на грешке у својој надлежности, без обзира на свој или туђи интерес.

Примери ова два генерална директора покренули су нека нова размишљања. Разлог да се под знак питања ставе одлуке политичара јесте то што оне постају основа за важне одлуке. Једном приликом, у пролеће 2007, позвани смо Ленарт, Ингабрита и ја, заједно са неким косовским ветеранима, у Министарство иностраних послова Шведске, да Карлу Билту изложимо своје мишљење о Косову. Само Ингабрита и ја смо рекли да је на Косову стање лоше. Ингабрита је истакла катастрофалну ситуацију у привреди и корупцију у којој је Косово огрезло. Ја сам описао правни систем, који је био далеко од тога да носи то име, и друштво које није имало основне претпоставке за правну државу и демократију. Већина присутних се трудила да каже оно што су у Министарству иностраних послова и Карл Билт желели чути и прилагодили су своје излагање политици какву је Билт желео да проводи. Он

НА ОСНОВУ МОГ ИСКУСТВА, МНОГИ САВЕТИ ПОЛИТИЧАРИМА ПОКЛАПАЈУ СЕ СА ЊИХОВИМ ЖЕЉАМА. КАКО СЕ ОД ТАКВИХ САВЕТА МОЖЕ ПРАВИТИ ДОБРА ПОЛИТИКА? ЧИЊЕНИЦА ЈЕ ДА ЈЕ ШВЕДСКА, ГОДИНУ ДАНА КАСНИЈЕ, ПРИЗНАЛА КОСОВО КАО НЕЗАВИСНУ ДРЖАВУ.

је очигледно желео да добије слику Косова које се развија у позитивном смислу и које ће Шведска ускоро признати као самосталну државу. Већина је истакла помаке који наслуђују развитак Косова у правцу демократије. На основу мог искуства, многи савети политичарима поклапају се са њиховим жељама. Како се од таквих савета може правити добра политика? Чињеница је да је Шведска, годину дана касније, признала Косово као независну државу.

Ингабрита ми се јавила и рекла да би требало да протестујемо. Она је захтевала да јој се покаже протокол са састанка у Министарству иностраних послова и нашла да тамо нису унета и наша мишљења. – Наша мишљења о Косову нису пила воду.

ПОРОДИЦА МОМЧИЛОВИЋ

За случај породице Момчиловић сазнао сам од једног америчког потпуковника који ми је забринуто причао о оцу и два сина затвореним у америчкој бази „Бондстил”. Оптужени су за убиство два Албанца. У ствари, пуцао је један амерички војник. Група војника ОВК напала је кућу ове српске породице и један од америчких војника КФОР-а, који се налазио у близини, отворио је ватру на њих. Догађај је забележен на видео-траци. Војник који је пуцао прекомандован је у америчку базу у Немачкој. Амерички потпуковник је тражио да буде анониман. Рекао је да не жели да сведочи о оном што зна и да нема приступ видео-траци. Молио ме је да нешто предузнем.

Молио сам и дозвољено ми је да посетим чланове породице Момчиловић, затворене у бази „Бондстил”, и они су ми испричали своју верзију, која се подударала са оним што ми је рекао амерички потпуковник. Видео-трака је

снимљена камером која се налазила изнад улаза у кућу породице Момчиловић. Траку су узели Американци. Ступио сам у контакт са адвокатом који брани ове људе, Србином који је под јаким обезбеђењем полиције доведен на Косово. Рекао је да је беспомоћан. Његови клијенти се налазе код Американаца, а суде им косовски Албанци. После нешто више од годину дана они су пуштени. На суђењу, које је одржано више од две године касније, ослобођени су оптужби, али су са знањем Американаца годину дана недужни лежали у затвору.

Американци су у КФОР-у имали око 7.000 војника, од којих се 5.000 налазило у бази „Бондстил”. База се налази на југоистоку Косова. То је фантастична грађевина на земљи коју су Американци једноставно конфисковали за своје потребе. Мере безбедности око базе су енормне. Око базе се налази висок земљани зид са девет стражарница и мноштвом техничке опреме која обезбеђује да нико не може без дозволе да уђе, нити да изађе. Затвор се налази у центру базе и ограђен је високом жичаном оградом под електричним напоном. Затвореници су одевени у типичне америчке наранџасте комбинеzone. Ниједан затвореник не може да побегне из овог затвора.

Овакви случајеви натерали су ме да се дубоко замишлим. Моја фрустрација, изазвана понашањем УН, међународне заједнице, великих сила, претила је да ме потпуно савлада. Све те приче о племенитим циљевима, праведности и људским правима застале су ми у грлу. Шта да радим? Пустити ствари да теку, као што Ленарт рече? Дићи руке или наставити донкихотовску игру. Британски филозоф Едмунд Берк каже: „Све што је потребно да зло победи, јесте то да добро не чини ништа”. Од времена када сам студирао практичну философију на гетебор-

**ФЛОРИНА ЕЈУПИЈА,
23 ГОДИНЕ,
ОБУЧАВАЛА ЈЕ ЦИЈА,
ИЗМЕЂУ ОСТАЛОГ
И У РУКОВАЊУ
ЕКСПЛОЗИВИМА, И
НАЛАЗИ СЕ НА ЊЕНОЈ
ПЛАТНОЈ ЛИСТИ.
ОН ЈЕ И У НЕМАЧКОЈ
ПОЧИНИО ДЕЛА
ПЉАЧКЕ И НАСИЉА.
ЊЕГОВ ДНК, НАЂЕН НА
МЕСТИМА ПРЕКРШАЈА У
НЕМАЧКОЈ, ПОКЛАПАО
СЕ СА ДНК НАЂЕНИМ
У ОВОЈ ДИВЕРЗИЈИ НА
КОСОВУ.**

Фото: Стеван Лазаревић

шком универзитету стално сам ми-слио на значење ових речи. И то ме је навело да додајем своју сламку у стог још неколико година.

НИШ-ЕКСПРЕС

Мој задњи судски предмет био је још гори. Колона од неколико аутобуса, у којима је било 250 Срба, путовала је из Ниша у једну српску енклаву на Косову, у пратњи седам оклопних возила, већином шведских. Ишли су у посету родбини и пријатељима поводом православног празника Задушница. Десетак километара унутар територије Косова један од аутобуса активирао је мину од око 100 kg ТНТ. Погинуло је једанаест путника, међу којима четири жене и једно двогодишње дете, а рањено 40, од којих многи тешко. Полиција је након краће истраге привела четири Албанца повезана са ОВК и они су спроведени у затвор у Приштини. Сви су изјавили да су невини и захтевали да буду пуштени на слободу. Предмет је прослеђен Врховном суду Косова.

Добио сам посебно наређење да учествујем у раду Врховног суда и да руководим истражним поступком привођења. Председник Суда Реџеп Хаџимустафа покушао је да ме убеди да су осумњичени Албанци невини. Похвалио је мој допринос успостављању правног поретка на Косову и рекао да бих учинио велику услугу Косову ако бих пустио осумњичене на слободу. Незамисливо. Истина, остали су у затвору. Доказни материјал цивилне полиције био је сасвим довољан разлог за такву одлуку. Поред тога, постојала је истрага коју је спровео НАТО, а која је требало да се прикључи предмету. Полицијска истрага садржала је још једну запањујућу информацију. Једног од осумњичених, Флорина Ејупија, 23 године, обучавала је Ција, између осталог и у руковању експлозивима, и налази се на њеној платној листи. Он је и у Немачкој починио дела пљачке и насиља. Његов ДНК, нађен на местима прекршаја у Немачкој, поклапао се са ДНК нађеним у овој диверзији на Косову.

Одлуку да осумњичени остану у затвору у Приштини, који је под управом УНМИК-а, донео сам 11. априла 2001. године. Два дана касније напустио сам службу на Косову. После нешто више од месец дана сазнао сам да су Американци преместили осумњичене у њихову базу „Бондстил”. Одатле је Флорин Ејупи побегао 14. маја. Изгледа да се десило нешто немогуће. Мислим да ни симпатични Фатон Хаџири не би могао одатле да побегне. До-

СВЕ ТЕ ПРИЧЕ О ПЛЕМЕНИТИМ ЦИЉЕВИМА, ПРАВЕДНОСТИ И ЉУДСКИМ ПРАВИМА ЗАСТАЛЕ СУ МИ У ГРЛУ. ШТА ДА РАДИМ? ПУСТИТИ СТВАРИ ДА ТЕКУ, КАО ШТО ЛЕНАРТ РЕЧЕ? ДИЋИ РУКЕ ИЛИ НАСТАВИТИ ДОНКИХОТОВСКУ ИГРУ.

бро сам познавао обезбеђење тог затвора јер сам га често посећивао. Не могу да докажем, али убеђен сам да су га Американци једноставно пустили. Разлог је то што би за Американце и Цију било непријатно да полиција и суд наставе истрагу о деловању Флорина Ејупија. До тада је рекао само: „Не желим ништа рећи, и не знам шта да кажем”. Шта је рекао на саслушању у служби безбедности НАТО алијансе није обелодањено. Записник са саслушања није достављен полицијској истрази. Представник за штампу код НАТО-а Рој Браун оправдао је то разлозима националне безбедности 30 чланица КФОР-а. О каквим је ограничењима реч није рекао. Све се завршило тако да за напад на аутобус нико није оптужен. Последње што сам чуо о Ејупију је да је 2012. раскошно живео код Подујева и у својој околини уживао глас хероја.

Догађаји попут овога појачали су мој став да Шведска треба да остане неутрална и да се не подвргава прописима који важе за земље чланице НАТО-а. И не могу да разумем зашто су шведски министри иностраних послова, као што су Ана Линд и Карл Билт, ватрено заговарали заједничку спољну политику Шведске и ЕУ. Нећу то да верујем, али у најцрњим мисли-

ма склон сам да поверујем да им је више стало до њихове каријере него до добробити Шведске.

По мом мишљењу, не само политика Кине и Русије, него и свих других великих сила, узима у обзир само своју добробит. Људска права и демократија немају велику тежину и помињу се само кад су у интересу те велике силе. Блиска сарадња са великим силама, са ЕУ и НАТО, лишава Шведску могућности да игра традиционалну улогу посредника у страним сукобима и да захтева поштовање људских права. То ућуткује наш глас и уништава могућност посредовања, ако претходно не молимо за дозволу велике силе. Често се, нажалост, чини да смо већ упали у ту клопку.

Често стављам примедбе на америчку спољну политику и може изгледати да намерно оцрњујем САД. То је због тога што су моја очекивања од САД била знатно већа него од других великих сила. Било је време кад сам мислио да су САД спаситељ света. Мој једноставни закључак је да сам био заведен представом коју су САД свориле о себи у историји кроз књиге и филмове, а у последње време посредством Си-Ен-Ена, Би-Би-Сија и других западних медија. Тешко је човеку кад је присиљен да схвати да је обманут.!